

19.21x28.36	1/2	עמוד 46	הארץ - מוסף הארץ	06/02/2026	96831365-1
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790					

כשהעבד מתמסר ליצרו :

טרנטינו נתן לה דרור ב"ממזרים חסרי כבוד",
ובעזה השתחרר הרסן. על הנקמה היהודית
אדם קומן עמוד 46

כשהעבד מתמסר ליצרו

מלחמת עזה איפשרה לנתניהו ולמאמיניו להתמכר ביתר
שאת לפנטזיה המודחקת מכולן: נקמה יהודית
אדם קומן

— הוא ראה בסך הכל התבהמות, מיליטריום גס
וצר אופקים, חיקוי זול וחסר תרבות של
האידיאל היווני.

בזמן שניטשה רושם את הזיותיו בהרים, בקי
צה השני של המציאות, בעיירות הבוציות של
ורשה והומל, בערי מרכז אירופה הנאורה, על אף
היהודים פחות או יותר משגשגים, על אף
הלאומנות הגרמנית והדרייפוס והקישיונב המוֹ-
דמנים. נדייק: היהודים משגשגים כיחידים,
אבל כקבוצה הם עדיין דחויים; הם תורמים
לחברה כאינדיבידואלים, אבל לאו דווקא
מבאר ההגות היהודית. נוכל לומר שהם מפת-
חים ארבע דרכים לשרוד, או שמא להתחשבן
ולנקום, ארבע דרכים שהופכות למיתוסים
יהודיים נחשבים: ההומור היהודי, הגאונות
היהודית, המהפכנות היהודית; והציונות.

ההומור היהודי, בדומה לנצרות, נוצר כאמצעי
הגנה מפני האנטישמיות, האלימות וחוסר הביט-
חון באירופה. הלעג לטיפשות ולבזמיות של
הגויים, כמו גם ההומור העצמי והביטול העצמי,
נועדו לספק מפלט רגעי מאוויר הגטו (הממשי או
המנטלי) הדחוס. כמו הנצרות, ההומור היהודי
ברא עולם אגדתי מקביל שבו המוכס הוא המנצח
והיהודי נעלה על גוי. במילותיו של יעקב פיכמן:
"ההומור הוא נקודת האחיזה בתוך התווה העול-
מי. בו כלול כוח הנפש לשאת, לסבול, להתגבר
— הכוח להתחדש יום־יום, להתנער יום־יום, לה-
פוך גם את פגעי החיים למקור ברכה".

מאידך, ה"גאונות היהודית", או שמא, תסביך
ההישגיות של היהודים, נולדו מתוך אמונה
(תמימה, יש לומר) בנאורות, בחילון ובקדמה.
כדי לשרוד, האמינו היהודים, עליהם להצטיין,
להראות לגויים מאיפה משתיך הדג, לא בבדיחה
ובחידוד, אלא בבחינות באוניברסיטה, בפרסים,
בהון, במשרות וגם בשיקסע הקוקטית שהבאתי
לבית הוריי, שתאפה לי אוני המן בשומן חזיר.
המהפכנות של המאות ה-19 וה-20 ניזונה
מהנצרות לא רק בחזונה השווייני-אוטופי, אלא
גם, ויש שיאמרו בעיקר, בשאיפת "אש הנקמות
הלב לנקה/ לקראת אויב הכון לקרב/ עולם ישן
צדי היסוד נחריקה". התנועות שזעזעו את ניט-
שה קסמו ליהודים בכל מקום, בעיקר לאלו
שאיבדו אמון בהבטחות השווא של האסימילציה
והאינטגרציה. קודם נהרוס, הם אמרו לעצמם,

הנידונים, למען יפיקו מאושרם יתר הנאה". הנ-
צרות, אם כן, לא באמת נושאת את בשורת
האהבה הנצחית והאוניברסלית; למען האמת,
היא בסך הכל דרכו של האימפוטנט להתמודד
עם אוזלת ידו, על ידי כך שיפנטז על יום נקם
ושילם שאחרי המוות. לא זו אף זו: בעוד תשוקת
החיים של האציל מתבטאת בספונטניות, אפשר
לומר בתמימות של גור זאבים המשתעשע בטר-
פו, החלש מתמכר לתשוקת הנקם; ההרס הוא
משאת נפשו וההתחשכנות היא הסיבה היחידה
להישאר בחיים. הפילוסופיה הנוצרית הזאת, על
ביטוייה הכה־לא־נוצריים במסעות הצלב הרצח-
ניים, בראוותנות הכנסייה ובשחיתותה, התפש-
טה כמו אש בשדה קוצים בקרב רוב תושבי
העולם; הנצרות, אללי, בכל מקום.

הנצרות נמצאת בכל מקום, עד שגם הקומוני-
זם, תנועה ששמה לה למטרה לנפץ כנסיות, לעי-
רוף ראשי כמרים ולחלן את ההמונים, מבוססת
על העיקרון הנוצרי שהמדוכא והחלש, מעצם
היותם מדוכאים וחלשים, צודקים. ברטרנד ראסל
ניסח את הזהות בין התנועות באופן הבא: יהוה =
מטריאליזם דיאלקטי; המשיח = מארקס; הנבח-
רים = הפרולטריון; הכנסייה = המפלגה הקומוני-
סטית; אחרית הימים = המהפכה; הגיהנום =
ענישת הקפיטליסטים. אכן, התנועות הסו-
ציאליסטיות והמהפכניות (אבות הפרוגרסיביות
הרדיקליות ופוליטיקת הזהויות) החרידו את ניט-
שה. עברו לא היו אלה תנועות של שחרור, כמו
שהיו ביטוי לתשוקת הנקם של ההמון הבינוני
במעבידיו, ויותר מכך, בפסגות האמנות והתרבות
של אירופה. כשאנשי הקומונה הפרזיאית הציתו
את גני טווילרי הוא כתב ביומנו: "מה הנני, כמ-
לומד, נוכח רעידת אדמה כזאת נגד התרבות... זהו
היום הנח בבחי" (בתרגום יעקב גוטשלק).

ניטשה אמנם תפס את היהדות ואת המוטציה
הנוצרית שלה כאיום הרסני על תרבות אירופה,
אבל כלפי היהודים היה אמביוולנטי יותר. על
אף הניסיון של אחותו, אליזבת פרסטר-ניטשה,
להדגיש את האנטישמיות שלו ולקרב למעגלים
הלאומניים, הוא סלד מהתנועה האנטישמית
באירופה. הוא בו לאנטישמיות הפוליטית והשי-
מרנית, שניסתה לגייס את ההמונים באמצעות
קונספירציות מופרכות ומאמצי החייאה וולג-
ריים של מיתוס האומה הגרמנית האמיצה.
באידיאל הביסמרקי של אומת "דם וברזל" —
מעין "סופר-ספרטה" שתראה לעולם מה זה

מהם פניה של הנקמה היהודית? על השא-
ר לה הזאת ניתנו כמה וכמה תשובות לאורך
ההיסטוריה. אחד התיאורים המרכזיים של הנק-
מה היהודית נוסח על ידי ניטשה, ונעשה לעמוד
תווך מרכזי בפילוסופיה שלו.

הטענה העיקרית של ניטשה כלפי היהודים
היא כדלקמן: התרבות היוונית והרומית היתה
תרבות נמרצת, שופעת חיים, תרבות בריאה;
הבריאות הזאת באה לידי ביטוי בשליטתם של
אנשים אציליים וחזקים, שהתגאו ככוחם והתע-
גו על עוצמתם. מבחינת התרבויות העתיקות,
כמו בטבע, חזק = טוב, ואילו חלש = רע. בריאות
משמעה רצון לחיים ולעוצמה, ומשמעה שהחלש
משרת את החזק. זה פשוט, וזה נכון. אבל אז באו
היהודים ובחשו בעניינים. אחרי שהובסו בידי
רומא, היהודים המציאו מוסר מסוג חדש — סט
ערכים חדש שיאפשר להם, לחלשים ולמוכסים,
לשלוט בחזקים: מעכשיו אמרו החלש הוא הטוב,
והחזק הוא הרע. זו מניפולציה שהופכת לקונס-
פירציה, תכסיס מתוחכם כשם שהוא מרושע.
הקנוניה הזאת, שהיא למעשה הנצרות, השכילה
להשתלט על אירופה ולשכנע את הבסטייה הכ-
לונדינית" (הפרא הגרמאני האציל) שעליה לה-
תבייש בעוצמתה, בפראותה, באנרגיית החיים
הזורמת בה. ברמה הפילוסופית, לא מדובר בשי-
פוט מוסרי של מעשים, אלא בהנחה מהותנית
של הטוב והרע: כשישו אומר נקל לנקל לעבר
בנקב המפתח מביא עשיר אל־מלכות האלהים
(מתי י"ט), העשיר והעני לא נמדדים במעשים
או באופי; בכלל לא משנה אם העשיר גרף הון
בגניבה, בירושה או בעבודה קשה. לעזאזל איתו,
עם העשיר הלז, לעזאזל עם החזק, לעזאזל עם
השליט! רק החלכאים והנדכאים, עלובי החיים,
יוכו במלכות השמים. רק באמצעות ההבטחה
הזאת הם מסוגלים לעמוד בייסורי העולם הזה.

מכאן שהנצרות היא דת שנועדה לעזור למס-
כנים לעבור את החיים בחיים. אבל לטענת ניט-
שה, מתחת למנגנון ההומניסטי הזה, המתיימר
לעודד חמלה, רוח והושטת הלחי השנייה, מס-
תרת קנאה חולנית: בתוך תוכו גם הנוצרי
הטוב ביותר מפנטז על אחרית הימים, על הרגע
שבו יוכה סוף־סוף לצפות בנקמה האכזרית בנו-
גשיו: "כי הנה החלשים הללו אף הם רוצים אי-
פעם להיות חזקים, אין ספק בכך". הוא מצטט
את תומאס אקווינס (בתרגום ישראל אלדד):
"במלכות השמים יחזו המאושרים בעונשי

21.39x28.46	2/2	עמוד 47	הארץ - מוסף הארץ	06/02/2026	96831367-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

כשהעבד מתמסר ליצרו :

לבסטייה הבלונדינית. ב"אלטנוילנד" פינטז הרצל על מכון מדעי שימצא תרופה למלריה ויסייע לחזרתם של בני הגזע השחור למולדתם האפריקאית, חזון שמזכיר במידה את השאפתנות האופיינית למכון ויצמן בימינו. זו אמנם לא נקמה במובן השכיח של המילה, אבל גם תסביך ההישגיות נובע מהרצון "להראות להם מה זה". בלעדיו, אללי, היו הישראלים מנסים פשוט להיות נורמליים.

השואה שמה לאל את ניסיונם של יהודים לשרוד באמצעות הומור, מהפכנות או נורמליות. החל מהשואה היה על ישראל להראות לאירופה כולה שהיהודים הם לא עוד צאן לטבח, אלא עם אמיץ, נחוש, מתמיד.

אמנם, מיד עם סוף המלחמה בער ביהודים הרצון לנקום בגרמנים. אבל הם לא יכלו לנקום בהם: הם עדיין כמוהו להתקבל על ידי המערב המקפח, להיות אחד מהחברה, בנימין הקטן, עכבר השדה הבלתי־נלאה שיושיבו בכיסא הכבוד. המאמץ היחיד להתנגק ישירות בגרמנים היה הפרויקט הכושל של אבא קובנר לרצוח שישה מיליון גרמנים באמצעות הרעלת מערכת המים. הפרויקט נפל והפך לאנקדוטה פיקנטית בדברי ימי היהודים. אלו שציפו לקחת חלק בתוכנית, כך לפי פרופ' דינה פורת, אף פעם לא סלחו לעצמם שלא יצאה לפועל.

על התהליך שבו הישראלים הפכו את הערב בים לבובות קש של הצורר הנאצי נכתב כבר רבות. ב-1982 ניסה עמוס עוז להזכיר לבגין שהמלחמה בלבנון לא תבטל את השואה, ושהיטלר, למעשה, כבר מת; ב-1988 כתב יהודה אלקנה את המאמר החשוב "בזכות השכחה", שבו ניסה להניא את ישראל מלהיקלע למערבולת דמים בכסות טראומת השואה; וב"מפלצת הוויכרון" מ-2017 תיאר ישי שריד את הכאוס הרגשי־פז' ליטי שבו טובעים משתתפים למסע לפולין.

טבח 7 באוקטובר ומלחמת עזה שבאה בעקבותיו איפשרו לנתניהו ולמאמיניו להתמכר ב"תר שאת לפנטזיית הנקמה בנאצים. הנקמה הזאת, שבאה על חשבון הצלת ישראלים חיים, על חשבון חיפוש אחר פתרון אמיתי לסכסוך, על חשבון כל פעולה של בני אדם חפצי חיים, נעשה תה גרוטסקית, קרבנבל של סדיום וברוטליות, ככל שהמלחמה נמשכה. מעללי הגבורה של כוח 100 בשדה תימן, נערי הגבעות בני החיל, תאוות הדם שלא באה על סיפוקה, מוכיחים את פנטזיות הנקמה שעליהן דיבר ניטשה; חרמנות נקם שמטופחת במשך שנים, דרור לדמיון, התמסרות העבד ליצרו הקטן שכבש את עולמו. במילים אחרות, אפשר להוציא את היהודי מהגטו, אבל אי אפשר להוציא את הגטו מהיהודי.

בסצנת הקתרואס של "ממזרים חסרי כבוד", בומן שבית הקולנוע המלא בנאצים עולה באש, דמותה של שושנה, הניצולה היחידה של משפחת היהודית, ניבטת מהמסך: "אלו הפנים של נקמה יהודית!" היא קוראת וצוחקת בקול. בו בזמן היא שוכבת מתה בחדר המקרנים, אבל האליטה הנאצית מחוסלת, והאנס לאנדה זוכה בצלב הקרס שיעטר את מצחו לשארית חייו. אכן, לו רק זכינו בנקמתה של שושנה! אולי אז היה נחסך מאיתנו פרצופה המחריד של נקמת העבד בנימין.

מלאני לורן בתפקיד שושנה ב"ממזרים חסרי כבוד". היהודים הפסידו צילום: Photo12

הציונות, יחד עם השאיפה להישגיות והדחף המהפכני, שאפה לבסס את מעמדם של היהודים בין אומות העולם. אך למרות ההצהרה שהציונות היא תנועה חילונית שבסך הכל שואפת "לנרמל" את היהודים, מאז ומתמיד היה בה גם גרעין משיחי, שלא הסתפק בלהיות עוד עם כאחד העמים. היהודים רצו להראות לגויים מאיפה משתין הדג

המהפכני, שאפה לבסס את מעמדם של היהודים בין אומות העולם. על אף ההצהרה שהציונות היא תנועה חילונית שבסך הכל שואפת "לנרמל" את היהודים, מאז ומתמיד היה בה גרעין משיחי. ממששה הס, הסוציאליסט הפרוטורציוני, דרך אחד העם, בעל החזון הרחב־גיתרבותי, וכלה בהרצל, ששאף לבנות ליהודים בית קפה וינאי על שפת הים התיכון, כל ההוגים הללו וממשיכיהם דבקו ברעיון שהציונות תיטיב לא רק עם היהודים, אלא עם אומות העולם כולן; בעיקר הם הדגישו את התפקיד האתי של היהודים, עם סגולה שישמש דוגמה לגויי העולם, שיהווה מגדלור אתי

אחרינו המבול. או, בפרפראזה על דבריו של יורי סלזקין, יהודים הצטרפו לתנועות המהפכניות כדי לספק את האישה הרוסייה במיטה. רק הפי רומניה המהפכנית הפיחה ביהודי די אש כדי להפשיר את אשת הצפון. מי שלא הרס את החרבה בכוח הנשק, השתדל לעשות זאת בכוח הרעיונות והתרבות: פרויד, שנברג, איינשטיין, צארה, כולם הטילו אימה על הסלון הבורגני הנינוח והבטוח. מהפכנותם הפוליטית והתרבותית של היהודים כמו אומרת: אם לנו אין ביטחון בעולם, אף אחד שוב לא יעצום עין בביטחון; גם בשינה נרדוף אתכם. הציונות, כמו השאיפה להישגיות והדחף